

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота
магістра

**Формування ціннісних орієнтацій учнів
загальноосвітньої школи засобами української
вокально-хорової музики**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи ММб1-М16з
014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Пекна А.С.

Керівник: Лабунець В.М.,
доктор педагогічних наук,
професор

Рецензент: Печенюк М.А.
кандидат педагогічних наук,
професор

Кам'янець-Подільський
2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ МУЗИКИ...7	
1.1. Зміст поняття «ціннісні орієнтації».....	7
1.2. Формування ціннісних орієнтацій як музично-педагогічний процес.....	18
1.3 Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій учнів загальноосвітньої школи засобами української вокально-хорової музики.....	28
Висновки до I розділу.....	39
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ МУЗИКИ.....	40
2.1. Педагогічна діагностика стану сформованості ціннісних орієнтацій учнів загальноосвітньої школи.....	40
2.2. Формування ціннісних орієнтацій учнів загальноосвітньої школи засобами української вокально-хорової музики	52
2.3. Результати експериментального дослідження	63
Висновки до II розділу.....	72
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ВСТУП

Формування ціннісних орієнтацій учнів є важливим чинником їхнього духовного розвитку. У зв'язку з цим провідного значення у формуванні духовно-моральних цінностей набуває світогляд особистості, на основі якого формується система ціннісних орієнтацій. Гуманістична мораль, національна свідомість і самовідданість особистості зумовлюють усвідомлення найпріоритетніших цінностей життя, якими є Батьківщина, народ, культура. Фундаментальні духовні цінності людства – гуманізм, свобода, справедливість, національне примирення, збереження природи – у сучасній школі мають стати домінантою виховного процесу. «Найвищою цінністю» в сучасних умовах суспільство визнає «освіченість, вихованість, культуру».

Проблема ціннісних орієнтацій особистості відображена у філософській, соціально-психологічній, педагогічній і мистецтвознавчій літературі. Так, у філософських дослідженнях розкрито найважливіші характеристики цінностей: об'єктивність (Л. Столович), відносність (Н. Чавчавадзе), ієрархічність (М. Каган). Як визначається в роботах науковців, цінності суспільства складають зміст ціннісних орієнтацій особистості.

У дослідженнях психологів Л. Божович, О. Леонтєва, В. Мясичева, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе розглянуто психологічні механізми формування ціннісних орієнтацій.

Процеси формування ціннісних орієнтацій учнів зумовлюються необхідністю критичного осмислення й творчого застосування теоретичних положень структурно-функціонального аналізу ціннісних орієнтацій особистості, що мають визначену цілісність і виконують регулюючу, інтегруючу й світоглядну функції. У зв'язку з обґрунтуванням системного підходу до вивчення ціннісних орієнтацій, який відображено у дослідженнях В. Алексєєвої, Б. Додонова, О. Дробницького, А. Здравомислова, В. Ядова, та інших, визначена стійка структура, виділені компоненти ціннісних орієнтацій – когнітивний, емоційний, поведінковий, що надало можливості у виховній

практиці розвивати такі якості особистості, як духовна активність, вірність національній ідеї, гуманність, правдивість, щирість, гідність, самоповага, емпатія, емоційність.

З огляду на це важливим й актуальним є концептуальне осмислення процесу формування ціннісних орієнтацій учнів засобами української вокально-хорової музики, яка перетворює суспільні цінності в їхнє внутрішнє надбання, особистісне ставлення до них. Саме музичне мистецтво забезпечує інтеріоризацію, привласнення ціннісних аспектів художніх образів в індивідуальні, особистісні утворення.

Найбільш розповсюдженим і доступним видом мистецтва є музика, яка, безпосередньо впливаючи на емоційну сферу особистості, формує вибіркове, ціннісне ставлення до дійсності, розвиваючи систему ціннісних орієнтацій. Тому проблеми музичного виховання є визначальними у формуванні ціннісних орієнтацій та загалом у духовному розвитку учнів загальноосвітньої школи.

Незважаючи на глибину й теоретичну фундаментальність вивчення процесу виховання ціннісних орієнтацій, проблема формування ціннісних орієнтацій учнів засобами українського вокально-хорового мистецтва не отримала достатньої розробки в теорії музичного виховання.

Актуальність, теоретична й практична значущість проблеми формування ціннісних орієнтацій учнів засобами української вокально-хорової музики, її недостатня розробленість у педагогічній теорії й практиці зумовили вибір теми дослідження, визначення його об'єкта, предмета, мети й завдань.

Об'єкт дослідження: процес формування ціннісних орієнтацій учнів загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження: особливості формування ціннісних орієнтацій учнів засобами української вокально-хорової музики.

Мета дослідження: визначити сутність та психолого-педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій учнів засобами української вокально-хорової музики.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети дослідження було поставлено такі **завдання:**

- визначити сутність і психолого-педагогічні засади проблеми формування ціннісних орієнтацій учнів засобами української вокально-хорової музики;
- з'ясувати специфіку впливу закономірностей музичного мистецтва на процеси формування ціннісних орієнтацій учнів;
- виявити принципи, критерії, показники діагностики, ступені й рівні сформованості ціннісних орієнтацій учнів;
- дослідити основні напрями, етапи, динаміку й педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій учнів засобами української вокально-хорової музики;
- розробити й експериментально перевірити виховну модель й організаційно-методичну систему формування ціннісних орієнтацій учнів засобами української вокально-хорової музики.

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення філософії, психології, педагогіки, музикознавства щодо формування особистості учнів, а також стосовно ролі музичного мистецтва в розвитку внутрішнього світу й формуванні музично-оцінної діяльності учнів.

Для вирішення поставлених завдань було використано **комплекс методів дослідження:** теоретичні: аналіз філософської, психологічної, педагогічної, методичної, мистецтвознавчої літератури для розробки теоретико-методологічної концепції дослідження; метод теоретичного моделювання для визначення логічної структури дослідження, розробки виховної моделі формування ціннісних орієнтацій учнів; методи системного аналізу в процесі виділення й обґрунтування педагогічних умов формування

ціннісних орієнтацій; емпіричні: анкетування; пряме й опосередковане спостереження.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що розширено сутність поняття художньо-естетичні ціннісні орієнтації учнів характеристиками музично-оцінної діяльності дітей; з'ясовано принципи, етапи, динаміку формування в учнів художньо-естетичних ціннісних орієнтацій; розроблено критерії, показники діагностики рівнів сформованості художньо-естетичних ціннісних орієнтацій учнів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати й висновки є обґрунтованою системою виховного процесу для вивчення засад формування ціннісних орієнтацій учнів засобами української вокально-хорової музики; висновки й положення дослідження можуть знайти застосування в позакласному й позашкільному музично-художньому вихованні учнів, а також у музичних школах і студіях.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалися в період експериментальної роботи в СШ № 17. Основні положення, висновки, рекомендації та результати дослідження доповідались на кафедрі музичного мистецтва та звітній науковій конференції студентів і магістрантів Камя'нець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка в 2017 році.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, списку використаних джерел.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. На сучасному етапі розбудови української школи пріоритетного значення набуває проблема формування духовності, моральної та естетичної культури учнів, утвердження людини як найвищої соціальної цінності. Важливість засвоєння загальнолюдських, етичних, художніх і естетичних цінностей життя й культури вимагає посилення культурологічної та гуманістичної спрямованості освіти, оновлення змісту та якості навчання учнів на засадах гуманізації, особистісної зорієнтованості, творчості. Навчання й виховання засобами цінностей – це аксіологія навчання й виховання, що ґрунтується на впливові справжніх вартостей життя і культури на особу вихованця, її становлення та розвиток. Ціннісні орієнтації є основою життєвих орієнтацій особи, оскільки критерії, які ґрунтуються на виявленні прекрасного й піднесеного в людині, найчастіше діють не окремо, а в поєднанні з моральними та соціальними принципами й нормами.

2. З'ясовано, що важливим елементом духовної визначеності особи є її ціннісні орієнтації. Обираючи ту чи іншу цінність, людина формує свого роду довгостроковий план поведінки й визначає тривалу смислову перспективу діяльності. Цінності визначають значущість явищ, предметів реальної дійсності й культури з погляду відповідності або невідповідності їх потребам суспільства, соціальних спільнот, груп й окремої особи. Ціннісні орієнтації – це відносно стійка система певних цінностей особи, що виражається у здатності суб'єкта до цілісного переживання, усвідомлення явища або предмета й здійснення вибіркової оцінної діяльності. Отже, ціннісні орієнтації – це внутрішній компонент свідомості й самосвідомості особистості.

3. Представлено структуру особистісних орієнтацій у вигляді взаємодії наступних компонентів: почуття та інтереси як основні складові ціннісної свідомості особистості, здібності й здатність учня до образного мислення, що виявляється в актах сприйняття й оцінки явищ. Ціннісні орієнтації

особистості в музичній освіті – це призма, яка визначає ракурс досягнення музики й власного внутрішнього світу, пов'язаний з індивідуально-ціннісним усвідомленням світу музики. Формування ціннісних орієнтацій у межах даного дослідження розглядається як процес зростання пізнавальних потреб та інтересів через пошук, ціннісне осмислення й оцінку українського вокально-хорового мистецтва та перевтілення комплексу художніх образів на нову якість у художньо-перетворювальній діяльності.

4. Встановлено, що в актах освоєння українського вокально-хорового мистецтва спостерігається формування системи цінностей особистості. Формування ціннісних орієнтацій учнів ґрунтується на усвідомленні процесів, які відбуваються в музичному мистецтві.

5. Визначено рівні сформованості ціннісних орієнтацій за критеріями та показниками: емоційно-інтелектуальний (інтерес до музичного мистецтва; наявність певних уявлень і знань, оцінки ідейно-образного змісту музичного твору, власні аксіологічні уподобання у сфері музичного мистецтва); інтелектуально-діяльний (ставлення й частота залучення до музичного мистецтва; вміння оцінити специфіку, художньо-образну структуру, зміст і цінність музичної композиції, здатність цілісного сприйняття вокально-хорових творів різних стильових напрямів); діяльно-творчий (наявність творчого підходу до вибору музичних цінностей, можливість оперувати знаннями, вміннями й навичками у власній музично-практичній діяльності, наявність пізнавальної потреби).

6. Відпрацьовано механізми формування ціннісних орієнтацій учнів у процесі освоєння українського вокально-хорового мистецтва. Вони містили пошукову активність, що несе в собі естетику творчого пошуку, спрямованого на усвідомлення як музичного тексту, так і контексту твору. Творчому пошуку сприяв і вільний вибір, що став одним із важелів самореалізації учнівської молоді і визначив нове розуміння свободи як можливості максимальної реалізації творчого потенціалу особистості.

7. Доведено, що ефективність процесу формування ціннісних орієнтацій учнів засобами українського вокально-хорового мистецтва забезпечується такими педагогічними умовами: особистісно-ціннісною зорієнтованістю учнів на сприйняття, усвідомленням й перетворенням цінностей вокально-хорової музики.

8. Виявлені й апробовані в різних видах музично-практичної діяльності педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій, що спрямовані на цілісне усвідомлення музичного простору й максимальну оптимізацію навчально-виховного процесу. Під час проведення констатувального й формувального етапів дослідження виявлено основні проблеми й протиріччя, пов'язані з домінуванням нормативної ціннісної свідомості, вивчені механізми формування ціннісних орієнтацій, розроблено діагностику рівнів сформованості ціннісної свідомості, побудовано педагогічну модель поетапного проведення процесу формування ціннісних орієнтацій учнів засобами українського вокально-хорового мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Н. Введение в экзистенциализм / Н. Аббаньяно. – С.-П.: Изд-во Алетейя, 1998. – 505 с.
2. Абдуллин Э.Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе высшего образования / Э.Б. Абдуллин. – М.: Прометей, 1999. – 186 с.
3. Абдуллин Э.Б. Методология музыкально-педагогического образования / Программы по спец. 03.07.00 / Э.Б. Абдуллин. – М.: МПГУ, 1997. – С. 1 – 24.
4. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Наука, 1980. – 334 с.
5. Аза Л.А. Воспитание как философско-социологическая проблема / Л.А. Аза. – К.: Наукова думка, 1993. – 129 с.
6. Аксиология. Социальная философия: Словарь. / Сост. и ред. В.Е. Кемеров, Т.Х. Керимов.– М.: Академический проект, 2003. – С. 5-13.
7. Алексеев А. Д. Методика обучения игре на фортепиано / А.Д. Алексеев. – М.: Музыка, 1978. – 271 с.
8. Алексеев Э.Е. Фольклор в контексте современной культуры / Э.Е. Алексеев. – М.: Сов. композитор, 1988. – 236 с.
9. Алиев Ю.Б. Методика музыкального воспитания детей (от детского сада к начальной школе) / Ю. Алиев. – Воронеж, НПО "МОДЭК", 1998. – 352 с.
10. Альманах музыкальной психологии 99. /HOMO MUSICUS. / Ред.-сост. М.С. Старчеус.– М.: Изд-во МГК им. П.И. Чайковского, 1999. – 180 с.
11. Альманах музыкальной психологии 95. /HOMO MUSICUS. / Ред.-сост. М.С. Старчеус – М.: Изд-во МГК им. П.И. Чайковского, 1995. – 176 с.

12. Амонашвили Ш. Размышления о гуманной педагогике. – М.: Изд. дом Шалвы Амонашвили, 1996 / Ш. Амонашвили. – 494 с.
13. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды. В 2-х т. – Т.1. – Сост.: В. П. Лисенкова. Под ред. А.А. Бодалева, Б.Ф. Ломова. – М.: Педагогика, 1980. – 230 с.
14. Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С. Анисимов. – М.: Мысль, 1988. – 253с.
15. Ансермс Э. Статьи о музыке и воспоминания. / Э. Ансермс. – М.: Сов. композитор, 1986. – 794 с.
16. Антология гуманной педагогике. Сост. Глейзер Г. Д. – М.: Изд. дом Шалвы Амонашвили, 1997.– 222 с.
17. Ануфрієва Н.М. Життєве проектування: концепція і психологічний механізм // Мистецтво життєтворчості особистості. У 2-х ч.– К.: ІЗМН, 1997.– Ч.1.– С. 301 – 341.
18. Арановский М.Г. Мышление, язык, семантика. // Проблемы музыкального мышления. – М.: Музыка, 1974.– С. 90 – 128.
19. Арановский М.Г. О психологических предпосылках предметно-пространственных представлений. // Проблемы музыкального мышления. – М.: Музыка, 1974. – С. 252 – 271.
20. Артемьева Е.Ю. Психология субъективной семантики / Е.Ю. Артемьева. – М.: Изд-во МГУ, 1980.– 127 с.
21. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б.В. Асафьев. – М.-Л.: Музыка, Ленингр. отд., 1965. – 151 с.
22. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс / Б.В. Асафьев. – Л.: Музыка, Ленингр. отд., 1963. – 376 с.
23. Асафьев Б.В. О музыке XX века / Б.В. Асафьев. – Л.: Музыка, 1982. – 197 с.
24. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю.К. Бабанский. – М: Просвещение, 1982. – 192 с.

25. Баллер Э.А. Преемственность в развитии культуры / Э.А. Баллер. – М.: Наука, 1969. – С. 15.
26. Баренбойм Л.А. Путь к музыцированию / Л.А. Баренбойм. Исследование. Изд. 2-ое, доп. – Л.: Сов. композитор, 1979. – 352 с.
27. Баренбойм Л.А. Фортепианная педагогика и исполнительство / Л.А. Баренбойм. – Л.: Музыка, Ленингр. отд., 1974. – 336 с.
28. Басин Е.Я. Семантическая философия искусства / критический анализ / Е.Я. Басин. – М.: ИФРАН., 1998. – 192 с.
29. Бахтин М.М. Гуманитарное мышление на пороге XXI века. //Материалы научно-практической конференции. В 2-х частях. – Саранск: Изд-во Мор. ГУ, 1995. – Ч. I. – 242 с., Ч. II – 239 с.
30. Бахтин М.М. Философия поступка. В кн.: Философия и социология науки и техники. Ежегодник 1984-1985. – М.: Наука. – С. 80-160.
31. Бахтин М.М. Формы времени и хронотипы в романе: Очерки по исторической поэтике. // Вопросы литературы и эстетики. – М., 1975. – 407 с.
32. Бергсон А. Творческая эволюция / А. Бергсон. – М.: КАНОН-пресс. – 1998.– 384с.
33. Бердяев Н.А. Смысл творчества – философия свободы. – М.: Правда, 1989. – 607 с.
34. Бердяев Н.А. Человек. Микрокосм и Макрокосм.//Феномен человека: Антология. – М.: Высш. школа, 1993. – С. 28 – 58.
35. Бернс Р. Развитие "я-копценции" и ее воспитание. – М.: Прогресс, 1986. – 422 с.
36. Библер В.С. Мышление как творчество. Введение в логику мыслительного диалога. – М.: Политиздат, 1975. — 399 с.
37. Блюмкин В.А. Мир моральных ценностей. – М.: Знание, 1981.– 64 с.
38. Бобринская Е.А. Концептуализм. Новое искусство. XX век. – М.: Галарт, 2003. – 216 с.

39. Болотова А.К. Самораскрытие личности: функции, временные границы и последствия в межличностном общении. // Психологические аспекты социальной нестабильности. – М.: Б. и., 1995. – С. 59 – 71.

40. Брайченко Т.Ф. Содержание и структура ценностных ориентаций студентов пединститута в музыкальном искусстве // Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. – Кировоград: КГПИ, 1994. – с. 24 – 36.

41. Варунц В. Музыкальный неоклассицизм: исторические очерки. // Вопросы истории, теории, методики. – М.: Музыка, 1988. – 80 с.

42. Василюк Ф.Е. Психология переживаний. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 200 с.

43. Вернадский В.И. О науке. – Дубна: Изд. центр Феникс, 1997. – 572с.

44. Вилюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 143 с.

45. Вичев В. Мораль и социальная психика. – М.: Прогресс, 1978. – 357с.

46. Водзинская В.В. Понятие установки, отношения к ценностной ориентации в социологическом исследовании // Философские науки. – 1968. - №2. – С. 83 – 89.

47. Волков А.И. Замысел как целенаправляющий фактор творческого процесса композиторов / Процессы музыкального творчества. – М.: РАМ им. Гнесиных, 1994. – С. 37 – 55.

48. Выготский Л.С. Психология искусства. – М.: Педагогика, 1987. – 341 с.

49. Гаккель Л.Е. Фортепианная музыка XX века. // Очерки. – Л.: Всесоюз. изд. Сов. композитор, Ленингр. отд., 1990. – 287 с.

50. Гегель Г.В. Философия религии. В 2-х т., Т. 1/ Отв. ред. А.В.Гулыга. Пер. с нем. М. И. Левиной. – М.: Мысль, 1976. – 532 с.

51. Гласс Дж., Стенли Дж., Статистические методы в педагогике и психологии. Пер. с англ. Л.И.Хайрусовой; общ. ред. Ю.П.Адлера. – М.: Прогресс, 1976. – 495 с.

52. Гончаренко Л.П. Розвиток естетичних смаків майбутніх учителів засобами сучасної інструментальної музики. Дис... канд.пед. наук, – Кривий Ріг., 2002. – 191 с.
53. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.
54. Гофман И. Фортепианная игра. Ответы на вопросы о фортепианной игре. – М.: Госуд. муз.изд-во., 1961. – 223 с.
55. Грабарь М.И., Краснянская К.А. Некоторые положения выборочного метода в связи с организацией изучения знаний учащихся / Методические рекомендации. – М.: Педагогика, 1973. – 46 с.
56. Григорьева Г.В. Стилевые проблемы русской советской музыки второй половины XX века. – М.: Сов. композитор, 1989. – 208 с.
57. Гудечек Я. Ценностная ориентация личности // Психология личности в социалистическом обществе. Активность и развитие личности. М.: Наука, 1989. – С. 102 – 110.
58. Гулыга А.В. Принципы эстетики. М. Политиздат, 1987. – 286 с.
59. Гуревич П.С. Культурология. – М.: Изд-во Знание, 1998. – 286 с.
60. Гуссерль Э. Философия как строгая наука. – Новочеркасск: Агентство Сагуна, 1994. – 357 с.
61. Дельсон В.Ю. Скрябин: очерки жизни и творчества. – М.: Музыка, 1971. – С. 430.
62. Денисов Э. Современная музыка и проблема эволюции композиторской техники. – М.: Сов. композитор, 1986. – 206 с.
63. Додонов В.И. В мире эмоций. К.: Политиздат Украины, 1987. – 140 с.
64. Дробницкий О.Г. Мир оживших предметов. М.: Наука, 1987. – 233 с.
65. Дробницкий О.Г. Проблемы нравственности. – М.: Наука, 1977. – 344 с.
66. Дроздецкая Н.К. Джон Кейдж: творческий процесс как экология жизни. — М: Российская академия музыки им. Гнесиных, 1993.– С. 75 – 111.

67. Друскин М.С. О западноевропейской музыке XX века. – М.: Всесоюз. изд. Сов. композитор, 1973. – 269 с.
68. Дряпіка В.І. Орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект). – Київ – Кіровоград: Державне Центрально-Українське вид-во, 1997.– 215 с.
69. Дряпіка В.І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта. – Київ: “Ліра”, 2000.– 227 с.
70. Дряпіка В.І. Соціально-педагогічні основи формування орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури. – Дис... док-ра пед.наук. – К., 1997. – 400 с.
71. Естетичне виховання: Довідник / Упор. Н.О. Яранцева. – К.: В-во політичної літератури України, 1988. – 213 с.
72. Житомирский Д.В. К изучению западноевропейской музыки XX века. //Современное западное искусство. – М.: Наука, 1971. – С. 195 – 247.
73. Житомирский Д.В., Леонтьева О.Т. Миражи музыкального искусства /О западном "авангарде" середины века. // Кризис буржуазной культуры и музыки. Вып. 4. – М.: Музыка, 1983. – С. 3 – 66.
74. Задерацкий В. Музыкальная форма. Вып 1. – М.: Музыка, 1995. – 540 с.
75. Здравомыслов А.Г. Потребности. Интересы. Ценности. – М.: Политиздат, 1986. – 223 с.
76. Здравомыслов А., Ядов В. Отношение к труду и ценностные ориентации личности // Социология в СССР. – Т. 2. – М.: Политиздат, 1965. – 504с.
77. Золозова Т. Інструментальна музика післявоєнної Франції. – Київ: Музична Україна, 1989. – 214 с.
78. Золтай Д. Этнос и аффект: История философской музыкальной эстетики от зарождения до Гегеля. – М.: Прогресс, 1977. – 370 с.

79. Зотова О.И., Бобнева М.И. Ценностные ориентации и механизмы социальной регуляции поведения. // Методологические проблемы социальной психологии. – М.: Наука, 1995. – С. 241.
80. Ивашкин А.И., Хитрук А.Ф. В поисках традиций. О фортепианной музыке США XX века. // Введение.Сб.: Пьесы американских композиторов XX века /для фортепиано/. Сост. А. Ф. Хитрук. – М.: Музыка, 1991. – С.2 – 6.
81. Интерпретация культуры.//Антология исследования культуры. Т. 1. – С.-П.: Универс. книга, 1997. – 723 с.
82. Искусство XX века. 1901 – 1945.//Малая история искусств. Сост. В. М. Полевой. – М.: Искусство, 1991. – 303 с.
83. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца. – М.: Просвещение, 1981. – 192 с.
84. Кабалевский Д.Б. Прекрасное пробуждает доброе. – М.: Педагогика, 1973. – 336 с.
85. Кабалевский Д.Б. Основные принципы и методы экспериментальной программы по музыке для общеобразовательной школы // Музыкальное воспитание в Советском Союзе / Музыка, 1-3 кл. – М., 1988.
86. Каган М.С. Мир общения. – М: Политиздат, 1988. – 319 с.
87. Каган М.С. Музыка в мире искусств. – С.-П.: Петрополис, 1995. – 235с.
88. Каган М.С. Философия культуры. – С.-П.: Петрополис, 1996. – 416 с.
89. Каган М.С. Философская теория ценности. – С.-П.: Петрополис, 1997. – 205 с.
90. Каган М.С. Эстетика как философская наука.//Университетский курс лекций. – С.-П.: Петрополис, 1997. — 543 с.
91. Кадцын Л.М. Музыкальное искусство и творчество слушателя. – М., 1990.
92. Казакина М.Г. Старшеклассники и коллектив // Изучение школьников учителем. – М.: Педагогика, 1991. – 205 с.

93. Кандинский В.В. О духовном в искусстве. – Л.: Фонд ленинградская галерея, 1990. – 66 с.
94. Кармин А.С. Основы культурологии. Морфология культуры. – С.-П.: Изд-во “Лань”, 1997. – 512 с.
95. Карпушина С., Карпушин В. История мировой культуры. – М.: Нота бене, 1988. – 536 с.
96. Каузова А.Г. Развитие полифонического слуха учащегося-пианиста в процессе работы над современным репертуаром – М.: Изд-во МПГУ, 1997. – 62 с.
97. Кирьякова А.В. Ориентация личности в мире ценности. – Оренбург, Изд-во Ор. ГУ, 1996.– 188 с.
98. Киященко Н.И. Культурный плюрализм и современное гуманитарное образование. // Тезисы докладов и выступлений на Всероссийской научно-практической конференции работников образования. – Ч.1.– М., 1994.– С. 14 – 16.
99. Киященко Н.И. Человек и музыка /Вопросы методологии музыкально-эстетического воспитания // Методологические проблемы музыкальной педагогики. – М., 1991. – С. 18 – 20.
100. Коваль Л.Г. Взаимодействие учителя и учащихся в процессе формирования эстетических отношений средствами музыкального искусства. Автореф. Дис... д-ра пед наук. – К., 1991. – 48с.
101. Коваль Л.Г. Музично-естетичне виховання підлітків. – К.: Товариство “Знання”, 1979. – 47с.
102. Когоутек Ц. Техника композиции XX века. – М.: Музыка, 1976. – 367с.
103. Коджаспирова Г.М. , Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. – М.: Академия, 2000. – 176с.
104. Козырева А.Ю. Лекции по педагогике и психологии творчества. – Пенза: Научно-методич. центр Пензенского гор. отд. обр., 1994. – 344 с.
105. Кон И.С. Открытие "Я". – М.: Политиздат, 1984. – 367 с.

106. Кондаков Н.И. Логический словарь справочник. – М.: Наука, 1975. – 720с.
107. Конрад Н.И. Запад и Восток: Статьи. – М.: Наука, 1966. – 519 с.
108. Коротяев Б.И. “Учение процес творческий”. – М.: “Просвещение”, 1989. – С. 61.
109. Корто А. О фортепианном искусстве: статьи, материалы, документы / Сост., перевод, редакция текста, вст. статья и коммент. К.Х.Аджемова. – М.: Музыка, 1965. – 363 с.
110. Костюк А.Г. Культура музыкального восприятия // Художественное воспитание / ред. Б.С. Мейлаха. – Л.: Наука, 1971. – с.334 – 347.
111. Костюк А.Г. О теории музыкального восприятия // Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования: Сб. ст. / сост. А.Г. Костюк. – К.: Муз. Украина, 1986. – с. 7 – 17.
112. Костюк О.Г. Сприймання музики і художня культура слухача К.: Наукова думка, 1962. – 123с.
113. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. / Ред. Л.М. Проколієнко. К.: Рад. школа, 1989. – 608с.
114. Кременштейн Б.Л. Педагогика Г.Г. Нейгауза. – М.:Музыка, 1984. – 89 с.
115. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1979. – 114 с.
116. Кукарин А., Болджиев Г., Шнеерсон Г., Чегодаев А.. Кино, театр, музыка, живопись в США. – М.: Знание, 1964. – 345 с.
117. Куликова И.С. Сюрреализм в искусстве.– М.: Изд-во Райт, 1995.– 176 с.
118. Курбанов Б.О. Историко-эстетические закономерности создания художественного произведения (Программная музыка) Дис.... д-ра философ.наук., – М.: 1983. – 345с.
119. Курбатская С. Серийная музыка: вопросы истории, теории, эстетики. – Смоленск: ТЦ Сфера, 1996. – 388 с.

120. Лазарсфельд П.Ф. Латентно-структурный анализ и теория тестов // Математические методы в социальных науках / Ред. П.Лазарсфельд, Н.Генри. Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1973. – С. 42 – 54.
121. Ландовска В. О музыке. – М.: Радуга, 1991. – □437 с.
122. Левыкин И.Т. Теоретические и методические проблемы социальной психологии. – М: Мысль, 1975. – 256с.
123. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
124. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М.: Педагогика, 1981. – 185 с.
125. Либерман Е.Я. Работа над фортепианной техникой. – М.: Фигаро-центр, 1998. – 133 с.
126. Ливанова Т.Н. История западноевропейской музыки до 1789 года. // Том первый по XVIII век. Том второй XVIII век. – М.: Музыка, 1982. – М.: Музыка, 1983. – Т. 1. – 695 с., Т. 2. – 668 с.
127. Лихачев Д.С. Экология духа человеческого. // Сов. культура. – 1989, 23 марта. – С. 6.
128. Личность в XX столетии. Анализ буржуазных теорий //Сб. статей, ред. М.Б. Митина. – М.: Мысль, 1979. – 260 с.
129. Лобанова М. Западноевропейское музыкальное барокко: проблемы эстетики и поэтики. – М.: Музыка, 1994. – 320 с.
130. Лобанова М. Музыкальный стиль и жанр. История и современность. – М.: Сов. Композитор, 1990. – 221 с.
131. Локшин Д., Давидова Е. Шацкая В. Уроки пения в 7-8 классах. Методическое пособие для учителей пения. – Л.: Учпедгиз, ЛО, 1962. – 227с.
132. Лосев А.Ф. Основной вопрос философии музыки. //Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – С. 315 – 335.
133. Лосев А.Ф. Форма. Стиль. Выражение. – М.: Мысль, 1995. – 944 с.
134. Лосский И.О. История русской философии. – М.: Сов. писатель, 1991. – 487 с.

135. Лотман Ю.П. О поэтах и поэзии. //Анализ поэтического текста. Статьи и исследования. Заметки. Рецензии. Выступления.– С.-П.: Искусство,1996.– 848 с.
136. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти. – К.: Магістр, 1996. – 256с.
137. Ляшенко І. Поняття теорії мистецтва // Соціалістичний спосіб життя і проблеми мистецтвознавства. – К., 1974.
138. Мазель Л.А. Вопросы анализа музыки: Опыт сближения теоретического музыкознания и эстетики. – М.: Сов. композитор, 1991. – 376 с.
139. Мазель Л.А. О природе и средствах музыки: Теоретич. очерк, 2-е изд. – М.: Музыка, 1991. – 80 с.
140. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій: навчальний посібник. – К.: Либідь, 1996. – 304с.
141. Мальцев С.М. Семантика музыкального знака. Автореф. дис. ... канд. искусствоведения. – Л.: Лен. гос. конс. им. Н. Римского-Корсакова, 1980. – 23 с.
142. Малюков А.Н. Теоретические основы формирования художественной культуры подростков. – М.: Прометей, 1993. – 137 с.
143. Малюков А.Н. Формирование художественной культуры подростка в процессе воспитания ценностного отношения к искусству. Автореф. дисс. ... доктора пед. наук. – М., МПГУ, 1996. – 39 с.
144. Мандельштам О.Э. Об искусстве. – М.: Искусство, 1995. – 414 с.
145. Машковский И.И. Рациональное и эмоциональное в нравственном развитии личности. – М.: Знание, 1976. – 63 с.
146. Меднікова Г.С. Мистецтво постмодернізму як фактор адаптації особистості. Монографія.– К.: НПУ ім. М.Драгоманова, 2001.– 240 с.
147. Медушевский В.В. Интонационная форма музыки. – М.: Композ., 1993.– 266 с.

148. Медушевский В.В. Человек в зеркале интонационной формы. //Искусство, музыкознание, музыкальная психология и музыкальная педагогика. Хрестоматия: Вып 1, Ч. 2. – М.: Прометей, 1991. – С. 19 – 34.
149. Меркулов А. Фортепианные циклы Шумана /Вопросы целостности композиции и интерпретации/. – М.: Музыка, 1991. – 350 с.
150. Метнер Н.К. Повседневная работа пианиста и композитора. – М.: Гос. муз. изд., 1963. – 91 с.
151. Метнер Н.К. Статьи. Материалы. Воспоминания /Сост. З.А. Апетян. – М.: Сов. композитор, 1981. – 350 с.
152. Методы изучения старинной музыки.//Сборник науч. трудов. – М.: Моск. гос. конс. им. П.И. Чайковского, 1990. – 208 с.
153. Мильто И.П. Поговорим о музыке. Кн.для молодежи в семи беседах. – Минск: Белорусь, 1989. – 80с.
154. Миронова М.П. Развитие восприятия современной музыки как педагогическая проблема в условиях музыкально-теоретического обучения студентов педагогического вуза. – Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М.: Изд-во МПГУ, 1998. – 18 с.
155. Митропольский А.К. Техника статистических вычислений. – М.: Наука, 1971. – 538с.
156. Михайлов С. Стиль в музыке. – Л.: Музыка, 1981. – 262 с.
157. Музыка XX века. // Очерки. Отв. ред. Б.М. Ярустовский. – М.: Музыка, 1987. – 347 с.
158. Мухина В.С. К проблеме социального развития ребенка // Психологический журнал, 1980. – Т.1, № 5. – с. 16 – 20.
159. Назайкинский Е.В. Логика музыкальной композиции. – М.: Музыка, 1982. – 319с.
160. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального воспитания. – М.: Музыка, 1972. – 380с.

161. Назайкинский Е.В. Проблемы комплексного изучения музыкального произведения. // Музыкальное искусство и наука. – Вып. 3.– М.: Музыка, 1978.– С. 3-12.
162. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога. – М.: Гос. муз. изд-во, 1961. – 318 с.
163. Неф К. История западноевропейской музыки. – М.: Музгиз, 1938.– 304 с.
164. Николаева Е.В. История отечественного музыкального образования (с древнейших времен до начала XX столетия) // Программы по спец. 13.00.07. – М.: Изд-во МПГУ, 1997. – С. 55 – 104.
165. Ольшанский В.Б. Проблемы психологии коллектива // Социальная психология: Краткий очерк. – М.: Политиздат, 1965. – 319с.
166. О музыкальной критике. //Из высказываний современных зарубежных музыкантов. – М.: Сов. композитор, 1983. – 312 с.
167. Онеггер А.О музыкальном искусстве. – Л.: Музыка, Ленингр. отд., 1979. – 264 с.
168. Основи викладання мистецьких дисциплін / За ред. О.П. Рудницької. – К.: Експрес – об'ява, 1998.– 183 с.
169. Падалка Г.Н. Интуиция в системе музыкально-педагогических воздействий и возможности ее развития. // Методологические проблемы музыкальной педагогики. – М., 1991. – С. 42 – □44.
170. Парцелис С.Э., Либин А.В. Психология Вашего сознания. – М.: Мысль, 1991. – 218 с.
171. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін., за редакцією І.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с.
172. Перевозский Т.А. О едином понимании естественного языка и языка музыкальных текстов с позиции вероятностной модели смыслов. // Налимов В. В. Спонтанность сознания. – М.: Прометей, 1989. – С. 262 – 265.

173. Перфильева И.А. О становлении новой мировоззренческой парадигмы образования // Мировоззрение учителя музыки: взгляд в настоящее и будущее. Материалы IV Международной научно-практической конференции. – М.: МПГУ, 1998. – С. 10 – 12.

174. Петрушин В.И. Музыкальная психология: Учеб. пособие для студентов и преподавателей. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 384 с.

175. Подуровский В.М., Сулова Н.В. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности.– М.: Владос, 2001.– 320 с.

176. Пономарев Я.И. Психология творчества и педагогики. – М.: Педагогика, 1976. – 280 с.

177. Попова И.М. Ценностные представления и “парадоксы” самосознания // Социологические исследования, 1984. – № □□4. – с. 54 – 63.

178. Потебня А.А. Эстетика и поэтика. М. : Искусство, 1976. – 614 с.

179. Приходько В.И. Музыкальная фактура и исполнитель. – Харьков: Фолио, 1997. – 206 с.

180. Проблемы музыкальной науки // Сб. статей. Вып.1.– М.: Сов. композитор, 1972.– 304 с.

181. Психологічний словник / За ред. В.І. Войтка. – К.: Вища школа, 1083.– 215 с.

182. Психологический словарь / Под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др. – М.: Педагогика, 1983. – 448 с.

183. Психология современного подростка / Под ред. Д.И. Фельдштейна. – М.: Педагогика, 1987. – 240с.

184. Психология формирования и развития личности. Под ред. Л. И. Анциферовой. – М.: Наука, 1981. – 364 с.

185. Радул В.В. Соціально-педагогічна зрілість.– Кіровоград: Імекс ЛТД, 2002.– 244 с.

186. Ражников В.Г. Резервы музыкальной педагогики.– М.: Знание, 1980.– 95 с.

187. Рапацкая Л.А. Русская художественная культура: Учебное пособие. – М.: Владос, 1998. – 608 с.
188. Риккерт Г. Философия жизни. Предисловие А. Юдина. – К.: “Ника-центр”, 1998. – 179 с.
189. Риккерт Г. О системе ценностей . – Логос. – Т.1. – Вып. 1. – СПб. – М., 1914. – с. 152 – 180.
190. Ройтерштейн М.И. О двух критериях оценки мировоззрения педагога-музыканта. // Мировоззрение учителя музыки: взгляд в настоящее и будущее. Материалы IV Международной научно-практической конференции.– М.: МПГУ, 1998. – С. 20 – 21.
191. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання.– К.: ІЗМН, 1997.– 248 с.
192. Руднев В.П. Словарь культуры XX века. – М.: Аргав, 1997. – 381 с.
193. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: Проблеми сучасної педагогічної освіти.– К.: ІЗМН, 1998.– 248 с.
194. Рудницька О.П. Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя. Навчальний посібник. К.: КДП, 1992. – 96с.
195. Савченко Н.С. Підготовка вчителя до формування естетичних орієнтацій молодих школярів на цінності народного мистецтва (в умовах позакласної діяльності). – Дис... канд.пед. наук. – Луганськ, 2001. – 207 с.
196. Савшинский С.И. Работа пианиста над музыкальным произведением. – М.-Л.: Музыка, Ленингр. отд., 1964. – 187 с.
197. Свещинська Н.В. Новий образ фортепіано в сучасній музичній культурі. Навчальний посібник для студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2002.– 56 с.
198. Секреты фортепианного мастерства. Мысли и афоризмы выдающихся музыкантов. /Сост. Н. Енукидзе, В. Есаков. – М.: Классика – XXI век, 1988.– 146 с.

199. Симонов П.В. Теория отражения и психофизиология эмоций. – М.: Наука, 1970. – 141 с.
200. Синий всадник / Под редакцией В. Кандинского и Ф. Марка. Перевод, коммент. и статьи В. Пышной. – М.: Изобр. искусство, 1996. – 192 с.
201. Скаткин М.Н. О школе будущего. – М.: Знание, 1974. – 64с.
202. Советский энциклопедический словарь. Изд. □4-е. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 1632 с.
203. Соколов А.С. Музыкальная композиция XX века: Диалектика творчества. – М.: Музыка, 1992.– 230 с.
204. Соколов Е.В. Культура и личность. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1972. – с. 176.
205. Сохор А.Н. Музыка как вид искусства. – М.: Музыка, 1970. – 192с.
206. Сохор А.Н. Социальная обусловленность музыкального мышления и восприятия / Вопросы социологии и эстетики музыки. Т.1. Л.О., Сов. композитор, 1980. – с.213 – 234.
207. Социальное управление: Словарь / Под ред. В.И. Добренкова, И.М. Слепенкова. – М.: Изд-во МГУ, 1994 – 208с.
208. Станиславский К.С. Работа актера над собой. – М.: Изд-во худ. лит., 1938. – 203 с.
209. Старобинский С.Л. Профессиограмма педагога как проекция мировоззрения. //Мировоззрение учителя музыки: взгляд в настоящее и будущее. Материалы IV Международной научно-практической конференции. – М.: МПГУ, 1998. – С. 55 – 56.
210. Сташевський А.Я. Володимир Рунчак – “Музика про життя...”.– Луцьк: Волинська обл. друкарня, 2004.– 199 с.
211. Степанов Ю.С., Проскурин С.Г. Константы мировой культуры. – М.: Наука, 1993. – 158 с.
212. Супонева Г.И. Проблемы нотации в музыке XX века. – М.: Российская академия музыки им. Гнесиных. Изд-во Петит, 1993. – С. 5 – 71.

213. Тарасов Г.С. Проблема духовной потребности. /На материале музыкального восприятия/. – М.: Наука, 1979. – 191 с.
214. Тарасова К.В. Онтогенез музыкальных способностей. – М.: Педагогика, 1988. – 173 с.
215. Теоретическая и прикладная социальная психология / Отв. Ред. А.К. Уледов. – М.: Мысль, 1988. – с. 335.
216. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. / Избр. труды: В2-хт. Т.1. – М.: Педагогика, 1985. – с.42 – 222.
217. Терентьев Д.Г. Взаимовлияние музыкального синтаксиса и семантики /на материале европейской профессиональной музыки XVII – XX вв./ – Автореф. дис. ... канд. искусств. – Киев, 1984. – 23 с.
- 218.Торичная С.И. Познание музыкальных способностей студентов в процессе педагогического общения. – Кишинев: Штиннца, 1989. – 124 с.
219. Торопова А.В. Проблема бессознательного в музыкальной педагогике. /К началам музыкально-психологической антропологии/. – М.: Прометей МПГУ, 1997. – 106 с.
220. Тряпицына А.П. Организация творческой учебно-познавательной деятельности школьников. – Л.: Изд-во МГУ, 1989. – 91 с.
221. Тугаринов В.П. О ценностях жизни и культуры. Л.: Изд-во ЛГУ, 1960. – 180 с.
222. Тугаринов В.П. Теория ценностей в марксизме. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1968. – 124 с.
223. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии установки. – Тбилиси: Изд-во АН Груз. ССР, 1961. – с.210.
224. Философская энциклопедия: В 10 т. – М.: Сов. энциклопедия, 1970, т.5. – 740 с.
225. Фомина Л.П. Классификация типов ценностных ориентаций по содержанию и носителям // Диалектика взаимодействия природы и общества. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1976. – с. – 112 – 132.
226. Фортепиано XX века: новые горизонты педагогической

мысли. /Вопросы совершенствования профессиональной подготовки педагога-музыканта: Сборник научных трудов / Сост. А. Н. Малюков. – М., МПГУ, 1998. – С. 4 – 9.

227. Холопов Ю.Н. А.Ф. Лосев и советская музыкальная наука / Лосев А.Ф. и культура XX века: Лосевские чтения. Сост. Ю.Ф. Панасенко. – М.: Наука, 1991. – С. 95-102.

228. Холопов Ю.Н. Н. Рославец: волнующая страница русской музыки./Вст. статья. Сочинения для фортепиано. Ред.-сост. Н. Копчевский. – М.: Музыка, 1989. – С. 5 – 12.

229. Холопов Ю.Н. О формах постижения музыкального бытия. //Вопросы философии. – № 4. – М., 1993. – С. 108 – 109.

230. Холопова В.Н. Музыка как вид искусства. – М.: Научно-творческий центр: Консерватория, 1994. – 258 с.

231. Холопова В.Н. Формы музыкальных произведений // Учебное пособие. – С.-Пб, 2001. – 490 с.

232. Холопова В.Н., Холопов Ю.Н. Антон Веберн. Жизнь и творчество. – М.: Сов. композитор, 1984. – 316 с.

233. Цуккерман В. Музыкальные жанры и основы музыкальных форм. – М., 1964. – С. 60 – 61.

234. Цуккерман В.С. Музыка и слушатель: Опыт социологического исследования. М.: Музыка, 1972. – 208 с.

235. Цуккерман В.А. Целостный анализ музыкальных произведений и их методика // Интонация и музыкальный образ. – М.: Музыка, 1965. – С. 264 – 320.

236. Цыпин Г.М. Музыкант и его работа: проблемы психологии творчества. Кн. 1. – М.: Сов. композитор, 1988. – 384с.

237. Чавчавадзе Н.З. Культура и ценности. – Тбилиси, 1984. – с. 28.

238. Чередниченко Т.В. К проблеме художественной ценности в музыке // Проблемы музыкальной науки. – М.: 1983. – Вып. 5.

239. Чередниченко Т.В. Современная марксистско-ленинская эстетика музыкального искусства. – М., 1988. – с. 207 – 208.
240. Чередниченко Т.В. Музыка в истории культуры. Программа. – Долгопрудный: Аллегро пресс, 1994. – Вып. 1 – 215 с., Вып. 2. – 173 с.
241. Шацкая В.Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. – М.: Педагогика, 1975. – 200с.
242. Шварцман К.А. Философия и воспитание. – М.: Политиздат, 1989.– 208 с.
243. Швейцер А. Культура и этика. – М.: Прогресс, 1973. – 343 с.
244. Шевардин Н.И. Социальная психология в образовании. Учеб. пособие Ч.1. Концептуальные и прикладные основы социальной психологии. – М.: Владос, 1995. – 544 с.
245. Шлегель Ф. Эстетика. Философия. Критика.//Собр. соч. в 2-х т. – М.: Искусство, 1983. – Т. 1.– 479 с., Т. 2. – 447 с.
246. Штейнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания./ Пер. с нем. – М.: Парсифаль, 1994.– 80 с.
247. Энтелис Л. Силуэты композиторов XX века.– Л.: Музыка, Ленинградское отд., 1973.– 247 с.
248. Юнг К.-Г. Психология и поэтическое творчество. // Самоосознание европейской культуры XX века.– М.: Политиздат, 1991. – С.103–108.
249. Яворский Б.Л. Статьи. Воспоминания. Переписка / Ред.-сост. И.С. Рабинович.– М.: Сов. композитор, 1982.– 703 с.
250. Ядов В.А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности // Методологические проблемы социальной психологии. – М.: Наука, 1975. – с. 89 – 106.
251. Ядов В.А. Социальная психология личности // Социальная психология. История. Теория. Эмпирические исследования. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1979. – 288 с.